

Andrei Ahapau

Uniwersytet Łódzki

ORCID 0000-0003-4405-5006

Recenzja *Ojcostwo o wielu obliczach* (red) ks. Jan Zimny, Wrocław 2020, ss. 219

W 2020 roku na rynku wydawniczym ukazała się praca zbiorowa pod redakcją Jana Zimnego pt. *Ojcostwo o wielu obliczach*. Temat ojcostwa w dzisiejszych czasach, kiedy jesteśmy świadkami zmian cywilizacyjnych, staje się bardzo aktualny wśród badaczy reprezentujących różne dyscypliny naukowe. Niniejsza praca zbiorowa przybliży czytelnikowi zagadnienie ojcostwa z perspektywy pedagogicznej, socjologicznej oraz prawnej.

Publikacja składa się z wstępu, I i II rozdziału oraz noty o autorach. Brakuje jednak zakończenia.

Rozdział pierwszy pt. *Wartość ojcostwa – dar i tajemnica*.

Pierwszy rozdział otwiera tekst Stanisława Białka pt. *O wartości rodziny i ojcostwa w wychowaniu*. We wprowadzeniu Autor przybliży ujęcie definicyjne pojęcia „wartość”. Zwraca uwagę na jego wieloznaczność oraz rolę, jaką pełni ono w procesie wychowania. Zaznacza on, że od przyjętej definicji zależy sposób zachowania człowieka w społeczeństwie, a ponadto akcentuje wartość rodziny w wychowaniu i wartość rodzicielstwa.

Następnie Autor przedstawia rodzinę jako pierwotne środowisko wychowawcze, w którym dziecko zdobywa pierwsze doświadczenia społeczne i osobowe – zgodnie z tym podejściem rodzina jawi się jako naturalne i fundamentalne środowisko wychowania. Autor omawia funkcje rodziny, jednak nie wprowadza jakiegokolwiek ich klasyfikacji. Brakuje też uzasadnienia, dlaczego akurat przywołany przez niego podział funkcji rodziny uznany został za odpowiedni. Dla porządku sugerowałbym sięgnąć chociażby do publikacji Franciszka Adamskiego pt. *Socjologia małżeństwa i rodziny* (Warszawa 1984) i Henryka Cudaka pt. *Szkice badań nad rodziną* (Kielce 1995).

W dalszej części tekstu Autor definiuje i omawia postawy rodzicielskie, opowiadając się przy tym za klasyfikacją postaw rodzicielskich według Marii Ziemskiej i zwracając uwagę na znaczenie świadomości pełnienia roli rodzicielskiej. W drugiej części omawianego fragmentu książki Autor przybliży czytelnikowi pojęcie ojcostwa jako złożonego procesu wychowawczego, zwraca uwagę na różne aspekty i czynniki składające się na kategorię ojcostwa, a także na rolę jaką pełni ojciec w rodzinie. Koncentruje swoją uwagę na ojcostwie jako wartości samej w sobie. Artykuł kończy się krótkim podsumowaniem. Po przeczytaniu analizowanego tekstu odczuwam pewien niedosyt, bowiem niektóre podjęte w nim wątki, między innymi takie jak: rola ojca w rodzinie, funkcje rodziny, postawy rodzicielskie, należałoby pogłębić.

Drugi artykuł w pierwszym rozdziale to tekst autorstwa Joanny Markut pt. *Ojcostwo i macierzyństwo osób z niepełnosprawnością intelektualną w świetle literatury przedmiotu*. Już we wstępie artykułu Autorka stawia kluczowe pytania, na które chciałaby – poprzez swoje rozważania – odpowiedzieć. Na uwagę zasługuje spostrzeżenie Autorki, zgodnie z którym w literaturze przedmiotu analizowana przez nią problematyka jest niemal nieobecna.

Autorka przybliży czytelnikowi świat, w którym żyją rodziny niepełnosprawne oraz omawia problemy, z którymi spotykają się małżeństwa niepełnosprawne. Ponadto wskazuje potencjalne niebezpieczeństwa, które mogą wystąpić w środowisku wychowawczym, w którym funkcjonują osoby niepełnosprawne. Bardzo cennym materiałem w niniejszym artykule jest przytoczenie konkretnych przykładów z życia rodzin niepełnosprawnych.

W pierwszej części artykułu Autorka poddaje analizie zjawisko niepełnosprawności. Dokonuje analizy pojęcia niepełnosprawności na przestrzeni dziejów, a następnie przybliży aktualny stan badań i przeprowadza pogłębioną analizę literatury przedmiotu. Na stronie 31 wkradł się błąd drukarski: „w życiu tej kobiet a...”.

Autorka stwierdza, że brakuje współczesnych badań na temat funkcjonowania rodzin z niepełnosprawnością intelektualną. Zwraca uwagę na ważny element w radzeniu sobie z wychowaniem dzieci, taki jak miejsce zamieszkania rodziny - otóż osoby mieszkające na wsi są bardziej zaradne niż mieszkające w mieście. Oznacza to, że środowisko wiejskie bardziej sprzyja stworzeniu atmosfery, w której relacje rodzinne są oparte na wzajemnym szacunku i wyrozumiałości oraz wzajemnej pomocy.

W dalszej części artykułu Autorka odwołuje się do badań przeprowadzonych przez Aleksandrę Zawisłak, Zenona Gajdzica i Kazimierę

Nowak-Lipińską. W zakończeniu Autorka dokonuje podsumowania analizowanej przez nią problematyki. Należy podkreślić, że bogata bibliografia (obejmująca aż 25 pozycji) świadczy o solidnym warsztacie badawczym Autorki.

Artykuł Joanny Dworakowskiej pt. *Ojcostwo jako dar i zadanie* skupia swoją uwagę na istotnym aspekcie ojcostwa jakim jest dar rodzicielstwa, który jest dany i zadany.

Jan Paweł II zwracał uwagę na dwa aspekty rodzicielstwa, a mianowicie jako dar, oznacza on otwartość na nowe życie ludzkie oraz zadanie jakie niesie ze sobą rodzicielstwo. Rodzicielstwo należy traktować jako zadanie do wypełnienia w kontekście całego życia człowieka i jego przeznaczenia.

Autorka wskazuje przyczyny degradacji ojcostwa - jako jedną z nich wskazuje kryzys rodziny, który prowadzi do kryzysu ojcostwa, a ten z kolei skutkuje kryzysem męskiej tożsamości. W tym miejscu zabrakło mi odwołania się Autorki do znaczącej w analizowanym przez nią obszarze publikacji autorstwa Zbyszko Melosika pt. *Kryzys męskości w kulturze współczesnej* (Poznań 2002).

W pierwszej części artykułu Autorka odwołuje się do starożytnego modelu rodziny. Wskazuje na wieloaspektowość ojcostwa rozpatrując je z perspektywy prawnej, biologicznej, socjologicznej, duchowej, personalistycznej oraz psychologicznej. Mówi o dwóch płaszczyznach – kulturze i praktyce ojcostwa. J. Dworakowska zaznacza, że ojcostwo jest fundamentalnym doświadczeniem każdego mężczyzny.

W dalszej części artykułu Autorka omawia funkcje, role i zadania, jakie pełni ojciec w rodzinie. Zwraca uwagę na aspekt świadomego przygotowania do nowej dla mężczyzny rzeczywistości. Artykuł kończy się podsumowaniem i obszerną bibliografią (składa się na nią 37 pozycji).

Kolejny artykuł to publikacja autorstwa Joanny Garbulińskiej-Charchut pt. *Przedstawiciele szkoły frankfurckiej – ojcowie myśli o XX-wiecznym kapitalizmie*. Już we wstępie, na stronie 58, Autorka zaznacza, że „w artykule zostały scharakteryzowane wybrane założenia szkoły frankfurckiej (w oparciu o kilku jej przedstawicieli), w kontekście początków dogłębnej analizy nad kapitalizmem początków XX wieku. Artykuł stanowi wstęp do dalszych rozważań nad zagadnieniem”.

W pierwszej części artykułu Autorka przedstawia genezę szkoły frankfurckiej oraz wymienia osoby, które miały bezpośredni wpływ na kształtowanie się charakterystycznych dla niej poglądów.

Następnie J. Garbulińska-Charchut przedstawia tło historyczne kapitalizmu – odwołuje się do charakterystyki kapitalizmu według Ericha Fromma

i szczegółowo omawia przemiany kapitalizmu od XVII do XX wieku, a także wskazuje na różnice pomiędzy kapitalizmem w USA i w Europie. Artykuł kończy się krótkim podsumowaniem.

Biorąc pod uwagę stronę techniczną artykułu, odnaleźć w nim można błędy drukarskie: na samym dole strony 58 „nie jest konicznością” oraz na stronie 68 „przed konicznością”.

Autorką następnego artykułu pt. Każda dziedzina ma swojego Ojca. Peter Drucker prekursorem współczesnego zarządzania jest Karolina Kobylec. We wstępie Autorka wskazuje na wielowymiarowość ujęcia definicyjnego pojęcia ojciec. Myślą przewodnią w swoich rozważaniach Autorka uczyniła definicję ojca jako prekursora, inicjatora pewnych poglądów.

Na początku K. Kobylec analizuje definicję słowa „ojciec”, wskazując na wieloaspektowość tego pojęcia. Następnie omawia rolę i model nauczyciela na przestrzeni dziejów wskazując na jego osobowość, jako istotną rolę w procesie dydaktyczno-wychowawczym.

W kolejnej części artykułu Autorka przybliży czytelnikowi postać Petera Druckera oraz szczegółowo omawia jego poglądy w zakresie zarządzania, omawiając jego poszczególne dzieła. Artykuł kończy się krótkim podsumowaniem i obszerną bibliografią. W artykule znajdują się błędy drukarskie: na stronie 77 „związana z nauczanie” i „jako profesor, zarządzanie”. Bibliografia została ponumerowana oraz wyszczególniono netografię. Świadczy to o rzetelnym opracowaniu podjętej przez Autorkę problematyki.

Kolejny artykuł Beaty Kuźniarowskiej pt. *Społeczna rola kapłana jako ojca duchowego*, omawia duchowy aspekt ojcostwa. Autorka rozpoczyna swoje rozważania od genezy kapłaństwa wskazując na wyjątkową duchowość kapłańską. Następnie ukazuje szczególną rolę społeczną kapłana odwołując się do socjologa religii, Henri'ego Spencera, który „wyprowadza rolę kapłaństwa od pierwotnej religii politeistycznej oraz uważa, iż kapłaństwo powstało dzięki społecznemu podziałowi czynności w dziedzinie szerokiej działalności religijnej grupy społecznej” (strona 85). Omawia także czynniki decydujące o statusie kapłana katolickiego w społeczeństwie.

Następnie B. Kuźniarowska pisze o kapłanie jako ojcu. Stwierdza, że ojcostwo duchowe w dzisiejszych czasach przeżywa kryzys. Autorka wprowadza kategorię ojcostwa zastępczego, które jawi się szczególnym wymiarem ojcostwa kapłańskiego. Omawia socjologiczny status funkcji proboszcza, wskazując na jego szczególne znaczenie dla parafian. Kapłan poprzez katechezę, homilię i sprawowanie sakramentów świętych, przekazuje prawdy wiary swoim parafianom. Kapłan jako proboszcz jest stróżem moralności i nauczycielem dla swoich parafian, natomiast dla młodzieży jest osobą, która

towarzyszy jej w ich życiu duchowym i potrafi słuchać. Artykuł kończy się krótkim podsumowaniem i bibliografią. Na stronie 89 i 93 są błędy drukarskie: „opieką parafią” oraz „ma na zadanie”.

Nieco inne spojrzenie na ojcostwo prezentuje artykuł Alicji Sadowej pt. *Władza ojcowska w prawie rzymskim*. We wstępie Autorka podaje cel i przedmiot podjętych przez nią rozważań, a następnie skupia się na szczegółowym scharakteryzowaniu rodziny rzymskiej. Zaczyna od wyjaśnienia pojęcia „*patria potestas*” wskazując na jego genezę oraz okoliczności powstania władzy ojcowskiej. W dalszej części artykułu Autorka przytacza treść władzy ojcowskiej, prawa i obowiązki ojca wobec dzieci i rodziny oraz sytuacje, kiedy władza ojcowska wygasa. Artykuł kończy się podsumowaniem i krótką bibliografią.

Na stronie 97 wkradł się błąd techniczny: „Najdawniejsze zanczenie”, na stronie 104 „władz ojcowska”, na stronie 105 „wnuki po zmarły synu”.

Artykuł Anity Edyty Wizner pt. *Ojcostwo jako autorytet opiekuńczo-wychowawczy* zaprasza czytelnika do zapoznania się z szeroko rozumianymi funkcjami ojcostwa, między innymi uwypuklając autorytet wychowawczy jako jedną z jego funkcji. Autorka zwraca uwagę na to, jaką odpowiedzialność ponosi ojciec wobec członków swojej rodziny. Po części wprowadzającej w problematykę przytacza genezę ojcostwa, które ma swoje źródło w ojcostwie Boga Ojca. W tym miejscu warto było rozszerzyć prowadzone rozważania o odwołanie do aspektu teologii Boga Ojca, ze wskazaniem na Jego autorytet i przykład ojcostwa.

Następnie E. Wizner dokonuje analizy pojęć „opieka” i „wychowanie” oraz wskazuje na odpowiednią postawę moralną ojca i jego odpowiedzialność za swoje postępowanie jako na istotny aspekt wychowania. Podaje klasyfikację cech i funkcji opieki, a także wprowadza rozróżnienie między miłością ojcowską a macierzyńską. W podsumowaniu Autorka zaznacza, że problematyka ojcostwa jest istotna i godna uwagi. Zasluguje na opracowanie z różnych punktów widzenia. Na końcu podaje obszerną bibliografię, numerując poszczególne druki zwarte i artykuły.

Artykuł Dawida Niewiadomskiego pt. *Teologiczne aspekty ojcostwa*, wydaje się być kontynuacją poprzedniej publikacji, w której E. Wizner wskazywała na autorytet Boga Ojca.

Autor swoje rozważania rozpoczyna od analizy przyczyn kryzysu tożsamości ojcowskiej, wskazując na zanik autorytetu ojca w rodzinie, zanik tradycyjnego modelu ojcostwa, kryzysu człowieka, które swoje źródło ma w kryzysie męskiej tożsamości. Należy uznać, że Niewiadomski biegle posługuje się literaturą przedmiotu, jednak zabrakło mi odwołania się do

publikacji Zbyszko Melosika pt. *Kryzys męskości w kulturze współczesnej*, (Poznań 2002).

W dalszej części Autor skupia się na ukazaniu Boga Ojca jako modelu rodzicielstwa oraz na miłości wychowującej Boga Ojca, w której Bóg zaprasza człowieka do relacji i oczekuje odpowiedzi. W odpowiedzi człowieka na Boże wezwanie kryje się dar i tajemnica ojcostwa. Następnie D. Niewiadomski omawia religijne funkcje ojca w rodzinie, znaczenie wychowania religijnego, identyfikacji dziecka z ojcem, aspekt duchowy ojcostwa. Słabym punktem artykułu jest liczba cytowań. Należałoby niektóre myśli parafrazować, a nie przytaczać duże fragmenty zajmujące pół strony. Na stronie 126 znajduje się błąd drukarski „potrzebujekapłanów”. W podsumowaniu autor zaznacza, że podjęta przez niego problematyka nie wyczerpuje tematu, lecz „domaga się dalszego pogłębienia”. Na końcu artykułu znajduje się bibliografia uporządkowana alfabetycznie.

Na tym etapie kończy się rozdział I recenzowanej pracy.

Drugi rozdział pt. *Zagrożenia ojcostwa- Jego misja i zadania*.

Tę część pracy zbiorowej otwiera artykuł Jowity Berdzik pt. *Rodzina w obliczu migracji zagranicznych ojca*. Autorka podaje definicję powołania i analizuje biblijny obraz powołania, odwołując się do Starego Testamentu i pokazując powołanie, jako pewne etapy na życiowej drodze człowieka. Natomiast zabrakło mi odwołania się do Nowego Testamentu, pojawia się jedynie wzmianka o scenie Zwiastowania. Warto by rozszerzyć temat powołania w świetle Nowego Testamentu, chociażby poprzez dokonanie analizy samej Ewangelii.

W dalszej części artykułu jest mowa o odpowiedzialności ojca za „przekazywanie wartości, norm i zasad powszechnie akceptowanych przez ogół społeczeństwa” (strona 135). J. Berdzik wskazuje źródła autorytetu rodzicielskiego, między innymi autentyczność, konsekwentność, postawy moralne, a także relacje między matką a ojcem. Następnie odwołuje się do definicji postaw rodzicielskich i wprowadza klasyfikację postaw według Marii Ziemskiej. W dalszej części artykułu pobieżnie przedstawiona została problematyka eurosieroctwa. Autorka na stronie 141 stwierdza: „Problematyka dotycząca eurosieroctwa i migracji znalazła odzwierciedlenie w wielu pracach badawczych”. W tym miejscu należałoby rozwinąć temat, podać przykłady badań itp. J. Berdzik pisze zbyt ogólnym językiem, nie wgłębiając się w analizowane zagadnienie: „większość polskich autorów skupia się na...”. Artykuł ma zakończenie i bibliografię. Moim głównym zastrzeżeniem wobec tego artykułu jest niezgodność tytułu z jego treścią. Autorka podejmuje wiele wątków, lecz nie są one ze sobą powiązane.

Można powiedzieć, że zagadnienie eurosieroctwa powinno być centralnym punktem w artykule, jednak jest tylko wzmianką zajmującą zaledwie półtora strony. Na stronach 134, 135, 136 znajdują się błędy drukarskie „*poszukiwaniarealnych*”, „*dokonaniawłaściwej*”, „*ojcakładą*”, „*rozwojowymiroli*”.

W kolejnym artykule autorstwa Marty Pietrychy zatytułowanym *Prawo ucznia niepełnosprawnego* Autorka analizuje pojęcie niepełnosprawności odwołując się do dokumentów prawnych takich jak: Karta Praw Osób Niepełnosprawnych czy Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Przywołuje ona również definicję niepełnosprawności według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO).

W dalszej części artykułu mowa jest o trzech typach rodziców dzieci niepełnosprawnych: „rodzice nadwrażliwi, nadopiekuńczy; rodzice obojętni; rodzice aktywni oraz otwarci na problemy swojego dziecka” (strona 149). Pietrycha zwraca uwagę na specyficzną rolę otoczenia w którym znajdują się dzieci niepełnosprawne, podkreślając, że samotność dzieci niepełnosprawnych jest jedną z bolączek współczesnego społeczeństwa. Kolejna część publikacji poświęcona jest analizie pojęć „prawo” i „prawa dziecka”. Mówiąc o prawie niepełnosprawnych do edukacji Autorka odwołuje się do przepisów prawnych, między innymi do Konstytucji RP (Artykuł 70), Ustawy o systemie edukacji (Artykuł 17), Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 roku, Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 roku, Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 roku. Na końcu artykułu odnaleźć można wnioski i bibliografię.

W artykule Oliwii Szymańskiej pt. *Wyznaczniki ojcostwa blogosferze. Wybrane aspekty psychologiczno-pedagogiczne*. Autorka próbuje pokonać trudności związane z ujęciem definicyjnym pojęć „ojciec” i „ojcostwo”. Wskazuje na wieloaspektowość, a zarazem wielozadaniowość ojca i ojcostwa, między innymi na aspekt duchowy, prawny oraz biologiczny. O. Szymańska zwraca uwagę na pełnienie przez ojca roli rodzicielskiej jako na istotny element ojcostwa. Należy uznać, że Autorka biegle posługuje się literaturą przedmiotu z zakresu ojcostwa, przywołuje i analizuje czołowych badaczy zajmujących się tą problematyką. Druga część artykułu zawiera podstawy metodologiczne przeprowadzonych przez Autorkę badań własnych oraz prezentację ich wyników. Na końcu artykułu zamieszczone są wnioski i bibliografia. Na stronie 161 jest błąd drukarski „*jakorodziciela*”.

Kolejny artykuł to tekst autorstwa Artura Lisa pt. *Bulla papieża Honoriusza III z 16 czerwca 1218 roku - analiza historyczno-prawna już na samym początku wprowadza czytelnika w kontekst historyczny powstania Bulli*

papieskiej. Następnie Autor przytacza tekst źródłowy bulli papieża Honoriusza III w języku łacińskim i jej tłumaczenie na język polski, a w drugiej części komentuje zawartą w niej treść. W trakcie lektury artykułu pojawia się podstawowe pytanie: jak treść tej publikacji jest powiązana z tematyką pracy zbiorowej *Ojcostwo o wielu obliczach*?

W artykule Agnieszki Lis zatytułowanym *Program indywidualnej terapii dziecka* już na wstępie Autorka przedstawia założenia metodologiczne przeprowadzonych przez siebie badań, podaje cel, problem główny i szczegółowe zagadnienia, metodę, techniki i narzędzia badawcze, a także opisuje organizację oraz przebieg badań. W badaniu wzięła udział matka pięcioletniego dziecka oraz jej dziecko. Autorka dokonuje ona analizy wywiadu przeprowadzonego z matką oraz podaje wnioski jakie wynikają z przeprowadzonych testów.

Po dokonanej analizie A. Lis prezentuje wypracowany na podstawie wyników badań Program Terapii Integracji Sensorycznej, który należy zastosować wobec dziecka. Artykuł kończy się krótkim podsumowaniem i bibliografią. Należy zaznaczyć, że temat artykułu nie wpisuje się w zakres tematyczny analizowanej pracy zbiorowej.

Artykuł zamykający recenzowaną monografię zbiorową to praca Anny Mazurek zatytułowana *Ojcostwo realizowane przez przysposobienie dziecka. Rozważania na gruncie przepisów prawa rodzinnego i opiekuńczego*. Jak zaznacza Autorka, „przysposobienie dziecka stanowi specyficzną formę ojcostwa, w której dotąd obcy dziecku mężczyzna pragnie wejść w rolę przypisaną rodzicowi biologicznemu” (strona 202). Mazurek zaczyna od analizy prawnej pojęcia „przysposobienie”, odwołując się do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Następnie nakreśla tło historyczne i prezentuje jak kształtowała się instytucja przysposobienia na przestrzeni dziejów. W interesujący sposób omawia jego prawne konsekwencje oraz przedstawia procedurę przysposobienia dziecka zgodnie z Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym. W podsumowaniu Autorka zaznacza, że mężczyzna, który decyduje się na przysposobienie dziecka staje przed wielkim wyzwaniem. W dużej mierze od dojrzałości danego mężczyzny zależy, czy podejmie się on tego wyzwania. Artykuł kończy się krótkim podsumowaniem i bibliografią.

Na końcu pracy zbiorowej znajduje się Nota o autorach i Spis treści.

Podsumowując, pierwszą uwagę do monografii byłoby poświęcenie więcej czasu stronie technicznej, by uniknąć błędów drukarskich, warto by przed drukiem sprawdzić tekst ponownie. Drugą kwestią jest widoczny chaos tematyczny. Zagłębiając się w treść poszczególnych artykułów całej pracy zbiorowej, można zauważyć brak spójności. Proponowałbym podzielić teksty

na grupy tematyczne, np. ojcostwo – perspektywa duchowa, pedagogiczna, w tym pedagogiki specjalnej, prawna, teologiczna.

Po trzecie, treść niektórych artykułów w ogóle nie jest związana z tematyką pracy zbiorowej i odniosłem wrażenie, że zostały one na siłę dodane do monografii. Niemniej jednak, temat ojcostwa podjęty przez autorów tej pracy jest bardzo aktualny i ważny dla instytucji, którą jest rodzina. Recenzowana monografia będzie pożyteczna dla pedagogów, rodziców, pracowników socjalnych, a także dla badaczy zajmujących się problematyką ojcostwa.